

tekst Mayke Kranenborg | fotografie Henk Braam

Laatste grote oorlogsherdenking

***Over 10 jaar is er niemand
meer die weet hoe het was***

Kerkhoven zijn vaak plaatsen van verval, waar met de tijd grafstenen overgroeid raken met onkruid en teksten nauwelijks meer te lezen zijn. Oorlogsbegraafplaatsen zijn van een andere orde. Een impressie vanuit het perspectief van drie hoveniers die dagelijks op de Canadese erebegraafplaats in Groesbeek werken zodat de herinnering bewaard blijft.

Op de Canadese oorlogsbegraafplaats in Groesbeek bloeien de sierkersen. Zo nu en dan, als de wind wat opsteekt, dwarrelen de witte bloemblaadjes in het rond en vallen in de buurt van de graven neer. Meer dan 2600 jongens, het grootste deel met de Canadese nationaliteit, liggen hier. Nog jong waren ze toen ze stierven tijdens de gevechten om het Rijnland in februari en maart 1945. Ver van hun families vandaan liggen ze op deze heuvel die uitkijkt over het omringende land. Richting het oosten is dat het Reichswald. De meesten sneuvelden daar. Omdat generaal Crerar, commandant van de Canadese landmacht in Europa, niet wilde dat ze in Duitse grond begraven zouden worden zijn ze de grens overgebracht.

Handreiking over de zee

Michel, Patrick en Paul zijn geboren en getogen in Groesbeek. Elke werkdag, seizoen in, seizoen uit, zijn ze op de begraafplaats te vinden. Ze maaien het gras, onderhouden de planten bij de grafstenen, en zorgen dat er altijd wel iets bloeit. Ze zijn zorgdragers van deze plaats, en aanspreekpunt voor ieder die hier komt. De Commonwealth War Graves Commission is hun werkgever. Deze na de eerste wereldoorlog opgerichte commissie heeft als doel het begraven en eeuwig herdenken van de gesneuvelde strijdkrachten van het Britse Gemenebest. Dat gaat op alle Commonwealth oorlogsbegraafplaatsen hetzelfde. Michel en Patrick vertellen: 'Het heeft een reden dat alle graven er hetzelfde uitzien, namelijk dat iedereen een gelijke behandeling verdient, ongeacht rang of ras. Soms komt familie extra bloemen of versieringen op een graf aanbrengen, maar dat is niet de bedoeling en we verwijderen het. Iedere dode wordt individueel herdacht, maar als gelijke behandeld. We maken geen uitzonderingen.'

De rijen witte grafstenen in combinatie met het vele groen en de kleur en geur van bloemen geven het kerkhof een bijzonder

rustige en vredige sfeer. De teksten op de stenen, zo kort als ze zijn, drukken zowel verdriet als dankbaarheid uit. J.M.C.C. Scott, piloot, op 28 oktober 1944 gestorven op 25-jarige leeftijd: 'Hands across the sea. Dear John, till we meet again. Wife, parents and family.' Of J.Spiegel, omgekomen op dezelfde dag, 24 jaar: 'When the righteous die, they live, for their example lives.' Of de tekst op het graf van de 20-jarige R.A. Weese die een half jaar eerder omkwam: 'We shall remember always. You sacrificed all for us and for the hope of peace.'

Wereldgeschiedenis

'Je staat niet voortdurend bij het oorlogsleed stil,' vertelt Michel, 'Anders houd je het werken hier niet vol.' Wel is het verleden veel meer gaan leven: 'Dagelijks ontmoet je hier veel bezoekers, waaronder ook veteranen uit Canada en Nederland. Door alle verhalen die ik gehoord heb is de oorlog veel meer betekenis voor me gaan krijgen. Ik weet nu: mijn opa had het bij het rechte eind.' Paul vertelt: 'Ik ben steeds meer over de geschiedenis gaan lezen. Ik realiseer me dat ik op een stukje wereldgeschiedenis werk.'

Jaarlijks vinden er vele herdenkingsdiensten op het kerkhof plaats en er komen nog altijd bussen scholieren of militairen naar de plek toe. Soms zijn de gedenkplechtigheden extra bijzonder, zoals toen er vijf jaar geleden een groep Indiaanse chiefs uit Canada een grote ceremonie hield, want ook indianen vochten mee in de strijd de Duitsers terug te dringen. En nog steeds, 60 jaar na dato, worden er in de omgeving stoffelijke resten van soldaten gevonden en hier herbegraven. Michel, Patrick en Paul zijn er ook dan bij. 'Dat zijn plechtige gebeurtenissen,' vertelt Patrick, 'Met veel militair ceremonieel, zoals het brengen van saluutschoten. Soms is de identiteit van de soldaat nog te achterhalen en komt er familie uit Canada over.' Een paar jaar geleden is er nog een 'onbekende soldaat' ge-

identificeerd als de Australiër Martin Bell. Hij werd kort voor de slag om Arnhem boven bezet Nederland neergeschoten en na zijn landing aan een parachute door twee Nederlandse SS-ers vermoord.

Een generatie verdwijnt

De drie hoveniers zijn druk met het treffen van voorbereidingen voor de grote herdenking op 3 mei. 'Al zijn we niet drukker dan anders, hoor,' roepen ze. 'Het werk hier gaat altijd door.' Net als elders in het land zal het de laatste grote herdenkingsplechtigheid zijn. Dit jaar komen er nog 2000 Canadese oorlogsveteranen naar Groesbeek. Omdat het grootste deel inmiddels de tachtig jaar gepasseerd is zal het een extra bijzondere herdenking worden. In de woorden van de Spaanse schrijver Jorge Semprun: 'Over tien jaar is er waarschijnlijk niemand meer die kan zeggen: Zo is het geweest.'

Op de Groesbeekse erebegraafplaats zal het verleden dagelijks in ere gehouden blijven worden. Vervelend wordt het nooit voor de mannen. Paul: 'Ik ben in de eerste plaats hovenier en houd er van steeds iets nieuws te bedenken om de mooie sfeer te behouden. Hoe krijg je een mooie mengeling van kleuren, hoe zorg je dat er altijd overal wat in bloei staat. De rozen die we nu

geplant hebben, hebben rode en witte kleuren: de kleuren van Canada. Het blijft een uitdaging om steeds weer iets moois te verzinnen en met kleur te spelen.'

De krans van klaprozen, op de gedenksteen bij de ingang, is symbolisch voor het goede dat kan ontstaan uit leed. Op de slagvelden, tussen de gevallen, bleven de klaprozen maar bloeien. Ze werden het symbool van de dodenherdenking en van de hoop voor de toekomst, opdat we nooit meer vergeten wat oorlog aanricht.

